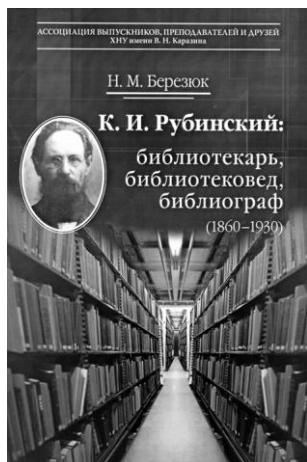

Видатні бібліотекознавці Слобожанщини: відродження забутих імен

Березюк Н. К. І. Рубинський: бібліотекар, бібліотековед, бібліограф (1860—1930): [біографія; бібліографія]. — Харків: Тимченко, 2010. — 320 с.

Національне відродження України актуалізує необхідність збереження пам'яті про відомих людей минулого, інформації про їх життєві шляхи, звершення, творчу спадщину. Українська історія має чимало імен, котрі відомі лише окремим науковцям, адже тривале стирання історичної пам'яті не минуло безслідно. Одне з таких імен — Костянтин Іванович Рубинський. До 150-річного ювілею видатного вітчизняного бібліотекознавця, бібліографа і книгознавця К. Рубинського (1860—1930) головний бібліограф Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Каразіна Ніна Березюк підготувала фундаментальну працю, присвячену незаслужено забутому фахівцю, який пропрацював майже 40 років у бібліотеці Харківського університету.

Член громади бібліотекознавців, активний учасник підготовки Першого Всеросійського з'їзду з бібліотечної справи (1911 р.) і основний його доповідач К. Рубинський у першому десятилітті ХХ ст. був визнаним науковим авторитетом і, на думку сучасників, одним із кращих знавців бібліотечної справи. Переломні 20-ті рр. ХХ ст. негативно позначились його на долі, оскільки він перебував осторонь від ідеологічної боротьби перших післяреволюційних років, зокрема і в бібліотечній справі. Бібліотекознавець не зміг прийняти і відповідати вимогам посилення політичного спрямування роботи наукових бібліотек, а також не поділяв поглядів колег. К. Рубинський опинився в зоні замовчування на тривалі роки існування тоталітарної системи, що мала значний досвід не лише фізичного, а й морального знищення прогресивної, перспективно мислячої вітчизняної інтелігенції.

На стадії становлення радянського бібліотекознавства досвідчений і професійний фахівець не знадобився. Ще за життя К. Рубинський був забутий і до сьогодні невідомий широкому загалу бібліотекознавчої спільноти.

Новизна і наукова цінність рецензованої праці полягає насамперед у ґрунтовному висвітленні ще однієї малодослідженої сторінки історії бібліотечної справи Слобожанщини — здійснено першу спробу відтворення життя й діяльності видатного вченого, зібрано ґрунтовну джерелознавчу базу, використано архіви й фонди провідних бібліотек України. Постає Костянтина Рубинського представлено автором як особистість, котра намагалася жити за законами християнської моралі. К. Рубинський за переконаннями був людиною ініціативи, типовим просвітителем, кращим представником інтелігенції.

Запропонований Ніною Березюк підхід уможливорює цілісний погляд на історичний вклад видатного бібліотекаря і вченого. Автор наголошує на освіченості, культурі,

креативності, етичному самовизначенні в усвідомленні громадського обов'язку, комунікаційній толерантності.

Логічному й переконливому вирішенню дослідницьких завдань, донесенню отриманих результатів до читача, безумовно, сприяє структурна побудова видання. Воно складається з трьох основних частин: біографічного нарису, бібліографічного покажчика та репринтного видання праць К. Рубинського. Автор послідовно переходить від висвітлення основних дат життя й діяльності до глибокого біографічного аналізу шляхів формування К. Рубинського як бібліотекаря, бібліотекознавця, бібліографа.

Особливий інтерес становлять розділи праці, присвячені діяльності на посаді помічника бібліотекаря університетської бібліотеки. Ці складні роки стали для Костянтина Івановича школою опанування бібліотечною професією. Історик за освітою, бібліотекар за покликанням, він здобував фахові знання і досвід наполегливою працею, пізнаючи сутність, зміст та значення бібліотечної діяльності. Саме в цей час паралельно зі створенням алфавітного каталогу й упорядкуванням обліку книг, він підготував і видав перші друковані каталоги приватних колекцій, які дарувалися бібліотеці Імператорського Харківського університету. Ці каталоги донині зберігаються у фонді бібліотеки і свідчать про високий для того часу рівень бібліографічної культури його укладача.

Ім'я К. Рубинського автор дослідження пов'язує із найяскравішими сторінками в історії бібліотеки Харківського університету дореволюційного періоду. З його приходом у "Записках Харківського університету" почали друкувати щорічні звіти, які інформували про діяльність бібліотеки, її проблеми, найцінніші пожертвування. Тут також публікували каталоги книг, що надійшли до бібліотеки, упорядником яких був К. Рубинський. Ці каталоги передавалися професорам, розсилалися науковим і громадським організаціям Харкова. Для майбутніх істориків це досі єдине документальне свідчення про формування фонду бібліотеки за досліджуваній період.

З методичних і практичних напрацювань К. Рубинського інтерес як джерела для вивчення розвитку організації фондів, становлять методичні розробки з розміщення книг. Костянтин Іванович запропонував відмовитися від систематичної розстановки, що існувала в бібліотеці сто років, замінив "шафове розміщення" "механічною системою з відмінністю форматів" як найдоцільнішою і найекономічнішою. Він також став першим історіографом бібліотеки. Історичний нарис К. Рубинського "Бібліотека Харківського університету за сто років її існування (1805—1905 рр.)" — перший і єдиний опис, що зберіг для нащадків історію найстарішої вітчизняної університетської бібліотеки.

Водночас безсумнівним світоглядним і науковим проривом став розгляд питання теоретичної й практичної підготовки бібліотекарів. Уже на початку своєї бібліотечної діяльності К. Рубинський переконався в тому, що головною для розвитку бібліотеки є відсутність освіченого, досвідченого, підготовленого до виконання поставлених завдань персоналу. Він та Л. Хавкіна формували ідеї становлення та розвитку вітчизняної бібліотечної освіти. Їх почали реалізовувати в 1929 р., коли вперше в Україні розпочали вузівську підготовку бібліотечних кадрів, фундатором якої стала і нині залишається Харківська державна академія культури.

Власний досвід практичної роботи, осмислення стану вітчизняної та зарубіжної бібліотечної справи, знання світових тенденцій її розвитку, бажання привернути увагу наукової громадськості до проблем розвитку бібліотекознавства спонукали К. Рубинського звернутися до теоретичного обґрунтування бібліотечної справи та дозволили йому виступити з провідною доповіддю на Першому всеросійському з'їзді з бібліотечної справи в Санкт-Петербурзі (1911 р.). Уперше в історії вітчизняного бібліотекознавства було не тільки чітко окреслено статус бібліотекаря, а й професію бібліотечно-фахівця визнано "науковою". На з'їзді бібліотечну справу вперше проголошено особливою самостійною спеціальністю, чітко визначено професію бібліотекаря як соціально значиму, що потребує спеціальної освіти.

Ідеологічні утиски наприкінці 20-х рр. ХХ ст. призвели до найдраматичніших періодів як в історії бібліотеки, так і в долі керівництва Харківського держуніверситету. Радянському бібліотекознавству досвід і знання К. Рубинського були непотрібні, оскільки на противагу принципам партійності, класовості бібліотечної діяльності головне завдання бібліотеки вчений убачав в активному сприянні розвитку науки, культури і просвіти.

Рецензована праця ґрунтується на обмеженому списку джерел. Біографічний нарис відновлено за офіційними виданнями університету, обмеженими архівними матеріалами, працями К. Рубинського, спогадами його дочки Антоніни.

У розділі "Рукописні матеріали" подано протоколи засідань бібліотечних комісій університету (1909—1917), створені бібліотекарем, які зберігаються в архіві Центральної наукової бібліотеки (ЦНБ) Харківського національного університету імені В. Каразіна. У цей розділ вміщено

"Рапорти, доповідні, уявлення, прохання (1897—1910)" науковця до Ради університету, які яскраво характеризують К. Рубинського як керівника і фахівця. Репринтні видання К. Рубинського, наведені в додатках, "матеріалізують" особистість бібліотекаря, вченого-бібліотекознавця, одного з кращих представників інтелігенції Слобожанщини.

Бібліографічний покажчик містить праці К. Рубинського, зокрема друковані розвідки, рукописні матеріали, переклади. У розділі "Література про К. Рубинського" наведені джерела зі згадуванням його імені в чисельних бібліотекознавчих та бібліографознавчих дослідженнях.

Важливою перевагою рецензованої роботи є наявність іменного покажчика та покажчика псевдонімів К. Рубинського, які суттєво полегшують читачам цільовий пошук необхідної інформації. Текст дослідження значно збагачує розділ "Життя К. Рубинського у фотографіях", у якому наведено понад 50 документних джерел, що відтворюють різні періоди життя й творчості вченого та бібліотеки Харківського університету.

Нині постать К. Рубинського є прикладом високого професіоналізму, широкого спектра наукових інтересів та ідей, тривалого захоплення справою життя. 150-річчя цього видатного бібліотекознавця, перевидання його основних праць безперечно сприятимуть глибокому осмисленню фахівцями його творчої спадщини, вкладу в розвиток бібліотекознавчої думки.

Ірина Давидова,

*доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, завідувач кафедри бібліотекознавства
та соціальних комунікацій Харківської державної
академії культури*

Надійшла до редакції 6 січня 2015 року